

*Н. В. Харченко,
д. е. н., доцент, професор кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту,
Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ВИРОБНИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВАХ

N. Kharchenko,
Dr.Sci. (Econ.), Associate Professor, Professor of the Department of Accounting, Analysis, Taxation and Audit,
Zaporizhzhia State Engineering Academy, Zaporizhzhia

EFFICIENCY OF FIXED ASSETS USE AT ENTERPRISES

Стаття присвячена аналізу і ефективності використання основних засобів. Показано етапи проведення аналізу основних засобів. Доведено, що одним із найважливіших показників стану основних засобів є показник їх фізичного та морального зношення, яке встановлюється експертною оцінкою.

Обґрунтовано вплив довгострокових інвестицій в основні засоби на фінансові результати діяльності підприємства. Доведено головні ознаки рівня ефективного використання основних засобів. Одним із важливих завдань управління основними засобами є визначення оптимальних термінів їх експлуатації.

Висвітлено переваги і недоліки скорочення і подовження термінів експлуатації основних засобів. Обґрунтовано, що інтенсивний шлях використання основних фондів діючих підприємств включає технічне їх переозброєння, підвищення темпів відновлення основних засобів.

The article is concerned with the analysis and efficiency of the fixed assets use. It shows the phases of performing fixed assets analysis. It has been proved that one of the most important indicators of the fixed assets state is the indicator of their depreciation and obsolescence established by expert estimation.

We have justified the influence of long-term investments in fixed assets upon the financial results of enterprise's activity. We have proven the essential features of the level of effective fixed assets use. One of the most important tasks of fixed asset management is to determine their optimal useful lifetime.

The paper covers advantages and disadvantages of reducing and extending the useful lifetime of fixed assets. It has been justified that the intensive way to use fixed assets of operating enterprises includes their technical retooling, increasing the rate of fixed assets renewal.

---

*Ключові слова: основні засоби, ефективність, аналіз, екстенсивний шлях, інтенсивний шлях.
Key words: fixed assets, efficiency, analysis, extensive way, intensive way.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах господарювання та конкурентної боротьби необхідно приділяти особливу увагу підвищенню ефективності використання основних

засобів, оскільки від їх раціонального використання залежать такі економічні показники, як їх собівартість, продуктивність праці, прибуток, рентабельність та фінансовий стан у цілому.

Основні засоби служать матеріально-технічною базою виробництва, фундаментом його вдосконалення і розвитку. Цей процес відбувається як шляхом нарощування потенціалу основних засобів (екстенсивно), так і через підвищення ефективності їх використання (інтенсивно). Значне нарощування основних виробничих засобів призводить до ускладнень у технічному переоснащенні виробництва, морального і фізичного старіння устаткування, що знижує ефективність його використання. Тому більш економічно виправданим є збільшення часу роботи устаткування, повне завантаження наявного парку, кваліфікований догляд за його роботою та ін. [1, с. 76; 3, с. 140].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Із даною проблематикою пов'язували свої праці такі науковці, як Попович П.Я., Тарасенко Н.В., Івахненко В.М., Буряк П.Ю., Римар М.В., Бець М.Т., Зима Г.І., Сорока Т.М. та ряд інших.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Кожне підприємство повинно постійно вишукувати резерви підвищення ефективності використання основних засобів. Виявити ці резерви та контролювати виконання заходів щодо їх мобілізації і використання можна лише за допомогою глибокого системного аналізу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз необхідно розпочинати, як правило, з оцінки змін у наявності основних засобів на кінець звітного періоду порівняно з початком та визначення темпів зростання за їх класифікаційними ознаками:

- будинки, споруди та передавальні пристрої;
- машини та обладнання;
- транспортні засоби;
- інструменти, прилади, інвентар;
- інші основні засоби.

Наступними етапами аналізу є дослідження змін у структурі основних засобів та аналіз їх технічного стану.

Одним із найважливіших показників стану основних засобів є показник їх фізичного та морального зношення, яке встановлюється експертною оцінкою. Основні фонди, що мають 100 % фактичне зношення, належить ліквідувати; для інших розробляється план заходів з їх відбудови. Визначається також можливість продажу або здачі в оренду площ та устаткування, які не будуть задіяні у виробництві. Частина основних засобів, що тимчасово не використовується, може бути законсервована [2, с. 12].

Основні засоби підприємства повинні забезпечити належні матеріальні умови для здійснення господарської діяльності підприємства. Цьому сприяє цілеспрямована робота з формування обсягу та складу основних засобів, створення режиму та умов їх експлуатації, підтримки у робочому стані та вибору політики амортизації.

Довгострокові інвестиції в основні засоби порізному впливають на фінансові результати діяльності підприємства:

— отримані безоплатно — призводять до зростання фінансової стійкості, а також до збільшення питомої ваги амортизаційних відрахувань і витрат на ремонт;

— придбано за грошові кошти — збільшуються необоротні активи підприємства, скорочуються розміри більш ліквідних активів, погіршується платоспроможність;

— довгострокова оренда — збільшується сума необоротних активів і сума заборгованості орендодавцям, періодично зменшуються грошові кошти на суму орендної плати й відсотків за оренду, на суму відсотків зменшується чистий прибуток;

— поточна оренда — витрати орендаря збільшуються на суму орендної плати, а також на суму витрат з капітального ремонту;

— безоплатна передача — на величину витрат від безоплатної передачі основних засобів зменшується чистий прибуток або нерозподілений прибуток минулих років, зменшується вартість основних засобів;

— внесок до статутного капіталу іншого підприємства — на вартість переданих основних засобів збільшуються інвестиції підприємства;

— продаж — формується фінансовий результат (прибуток чи збиток) від іншої реалізації, який збільшує (зменшує) прибуток підприємства, зменшується розмір основних засобів, підвищується ліквідність балансу;

— ліквідація — фінансовий результат визнається за кожним об'єктом, що ліквідується, при цьому підприємство, як правило, отримує збитки, які можуть бути зменшені на суму матеріальних цінностей, отриманих від ліквідації [1, с. 68].

Головною ознакою рівня ефективного використання основних засобів є зростання можливостей та обсягу продукції, що виробляється. За наявного розміру виробничого потенціалу це залежить, з одного боку, від фонду часу продуктивної роботи машин та устаткування, тобто від їхнього екстенсивного завантаження, а з іншого — від ступеня використання знарядь праці за одиницю часу (інтенсивне навантаження).

Поліпшення екстенсивного використання основних фондів припускає, з одного боку, збільшення часу роботи діючого устаткування за календарний період (протягом зміни, доби, місяця, кварталу, року), з іншого боку збільшення кількості і питомої ваги діючого устаткування у структурі всього устаткування, наявного на підприємстві й у його виробничій ланці.

Для характеристики рівня залучення обладнання у виробництво розраховуємо коефіцієнт використання наявного обладнання [1, с. 69]:

$$K_n = \frac{\text{Кількість діючого обладнання}}{\text{Кількість наявного обладнання}} \quad (1).$$

Середні темпи експлуатації основних засобів на підприємстві обчислюються за формулою [1, с. 70]:

$$T_{EK} = \left(\sum_{i=1}^n T_i K_i \right) / K_{\Sigma} \quad (2),$$

T_{EK} — середній термін експлуатації;

T_i — середньоарифметичне значення відповідного інтервалу в роках;

K_i — кількість обладнання відповідної вікової групи;

K_{Σ} — загальна кількість одиниць устаткування.

Одним із важливих завдань управління основними засобами є визначення оптимальних термінів їх експлуатації.

Забезпечити прискорене оновлення основних засобів, зменшення рівня техніко-економічного старіння, підвищення технічного рівня підприємства, забезпечення зростання продуктивності праці та зниження ремонтно-експлуатаційних витрат дозволить скорочення термінів експлуатації.

Зменшити обсяг щорічної заміни спрацьованих основних засобів, збільшити обсяги використання інвестиційних ресурсів для розширеного відтворення основних засобів дозволить подовження терміну експлуатації, але зумовить зниження продуктивності діючих основних засобів та зростання витрат на їх утримання та ремонт.

Зниження частки недіючого устаткування, а також виведення з експлуатації зайвого й неефективно використаного устаткування, своєчасна заміна та модернізація фізичного спрацьованого й технічно застарілого устаткування сприяє значне поліпшення екстенсивного завантаження засобів праці.

Що стосується інтенсивного навантаження, то тут відбувається процес збільшення одиничної потужності устаткування.

Інтенсивність використання виробничих потужностей і основних фондів підвищується також шляхом удосконалювання технологічних процесів, організації безперервно-поточного виробництва на базі оптимальної концентрації виробництва.

ВИСНОВКИ

Технічне переозброєння основних засобів, підвищення темпів їх відновлення включає інтенсивний шлях використання основних фондів діючих підприємств.

Раціоналізація експлуатації основних засобів є важливим заходом щодо підвищення ефективності їх управління.

Введення в дію невстановленого обладнання; економічне обґрунтування капітальних інвестицій на придбання основних засобів дозволить більш ґрунтовно підходити до придбання найбільш необхідного та ефективного обладнання, що може бути резервом підвищення ефективності використання основних засобів.

Забезпечення максимального навантаження на вже діючі основні засоби, також забезпечення максимального використання основних засобів є особливо важливим на сучасному етапі.

Література:

1. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Обліково-аналітичні системи: глобальний і національний аспекти", 16—17 травня 2006 року. — Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. — Ч. 2. — 156 с.

2. Амеліна Н.О. Загальні підходи до реформування підприємств будіндустрії та визначення стратегії їх розвитку // Будівництво України. — 2003. — № 3.

3. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник. — Тернопіль: Економічна думка, 2004. — 416 с.

4. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебное пособие для вузов. — Минск: Новое знание, 1999. — 686 с.

5. Юденко В.А. Аналіз фінансових результатів підприємства в умовах реформування бухгалтерського обліку // Фінанси України. — 2000. — № 8. — С. 97—102.

References:

1. PUET (2006), Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Oblikovo-analitychni systemy: hlobal'nyj i natsional'nyj aspekty" [Materials of the International Research and Practical Conference "Accounting-analytical systems: global and national aspects"], April 16—17, 2006, vol. 2, RVTs PUSKU, Poltava, Ukraine.

2. Amelina, N.O. (2003), "General approaches to reforming industrial construction enterprises and determining their development strategy", Budivnytstvo Ukrainy, vol. 3.

3. Popovych, P.Ya. (2004), Ekonomichnyj analiz diial'nosti sub'ektiv hospodariuvannia: Pidruchnyk [Economic analysis of business entity activities: Textbook], Ekonomichna dumka, Ternopil, Ukraine.

4. Savitskaya, G.V. (1999), Analiz hozjajstvennoj dejatel'nosti predprijatija: Uchebnoe posobie dlja vuzov [Analysis of business activities of an enterprise: Textbook for higher education institutions], Novoe znanie, Minsk, Belarus.

5. Yudenko, V.A. (2000), "Analysis of financial results of an enterprise during the reform of accounting", Finansy Ukrainy, vol. 8, pp. 97—102.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2016 р.

www.economy.nauka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73